

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קז.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קסה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

למטה, כי העלייה לא היתה כסדר, רק בדרך השלכה כלאחד יד למעלה, וע"כ נשלך למטה כמ"ש (תהלים קו) **יעלו שמים ירדו תהומות**: השם יתברך ישלה רפואת הנפש, כי בטחנה שיחיה הכל נכון וימיב אחריתנו אמן: ("כ"ז שמעתי מפיו הק. אבל אח"כ כשראה דברים אלה אצלי בכתב, אמר, שדברים אלה לא כתבתם יפה כראוי, ואמר, שכל דברים אלה מקושרים למאמר רו"ל (ברכות נד ע"ב) ד' צריכין להודות שהם מבוארים במזמור ק"ו, וכפי הנראה ומובן מדבריו, שכל ד' הנ"ל שהם הולכי מדברות והבושים בכית האסורים וחולה וירודי הים, הכל מרמו על צרות הנפש, כמבואר לעיל בענין צרות הנפש, שהולכת נעה ונדה עיף ורעב וצמא במדבר וכו' וזה בחי' **תעו במדבר וכו'**. וכן מדבר מענין חולי הנפש שכ"כ נתעלפה עד אשר אפי' אם נותנין לה דבר מאכל וכו'. וזה בחי' **כל אוכל תתעב נפשם** שמדבר מחולה, וכן מדבר מענין הבוש בכית האסורים, ומענין **יעלו שמים ירדו תהומות** שזהו בחי' **ירודי הים**, ומבואר כוונתו הקדושה, שמרמו כל הד' צריכין להודות על ענין צרות הנפש בעבודת ה'. שיש עלי' מחלוקת רבים, ורבים קמים עליה וסובלת עינינו ויסורים וטלמולים גדולים וצרות משונות וכו' כנ"ל. והשיי מציל אותה בכל פעם מכל הצרות, ועל זה אנו הייבים להודות תמיד: והשיי יוכנו להבין כוונתו הקדושה: יגיע ענין זה בהתורה ויסב אלהים בסי' ס"ב (י"ז):

קסד ^[יז] **לענין** סיפורי דברים של הצדיק האמת: למשל רופא שנחלה והוכרה למסור את עצמו ליד הדאקטור הגדול, והרופא רוצה שיתן לו רפואות כפי מה שהוא יודע, ולהוציא לו שן ולגלוהו, אבל הדאקטור יודע רפואות יקרים והשובים שצריך ליתן לו. כן יודמן שיבא איש להת"ח וצדיק הדור, שהוא רופא חולי הנפשיות, ורוצה שיתן לו הצדיק רפואות, היינו הנהגות ודרכים, כפי מה שהוא יודע. אבל באמת הצדיק יש לו רפואות ודרכים ישרים שצריך להנהיגו לרפואתו. והנה לפעמים ההכרה ליתן להחולה איזה סם, אשר אם יתנו לו הסם בעצמו כמו שהוא, ימות החולה בלי ספק, ע"כ ההכרה לערב הסם בדברים אחרים, כן יש אנשים שא"א לגלות להם פנימיות התורה הצריך לרפואתו. כי התורה היא רפואה. כמ"ש (משלי ג') **רפאות תחי לשרך**, כי בהתורה יש שני כחות. עם היום וסם מות. כשארז"ל (יומא עב ע"ב) זכה נעשה לו סם היום לא זכה נעשה לו סם המות. וע"כ אם יאמרו לו התורה בעצמה כמו שהיא, ימות בלי ספק, כי אצלו שלא זכה נעשה סם מות, ע"כ ההכרה להלביש לו פנימיות התורה בדברי תורה ולפעמים גם זה אינו יכול לקבל אף אם ילבישו בדברי תורה אחרים. ע"כ מלבישין התורה כסיפורי דברים חיצוניים, למען יוכל לקבל הרפואה הגנוזה שם. כי גם התור' בעצמה מלובשת עתה כסיפורי מעשיות מחמת שלא הוי אפשר למוסרה כמות שהיא :

קסג קסד קסה קסו קסז קסח קסט

מוהר"ן קז.

קסח ^[יז] (ויקרא יט) **ואהבת** לרעד כמוד אני ה'. היינו שתקבל באהבה, כל הרעות ^[יח] והיסורין הבאים עליך, כי ראוי שתדע, שלפי מעשיך, אחר כל היסורים והרעות שיש לך, עדיין הוא מתנהג עמך ברחמים, כי הוי' מגיע לך יותר ויותר ח"ו, לפי מעשיך ^[יט]. וזהו **ואהבת לרעד**, שתאהוב הרע שבא לך, היינו הרעות והיסורין הבאים עליך ח"ו, תקבלם באהבה, כי **במוד**, כמו שאתה הוא, היינו לפי מעשיך, **אני ה'**, בעל הרחמים, עדיין אני מתנהג עמך ברחמים כנ"ל :

קסו ^[יח] **כשהעולם** אצל הצדיק או יש לו ממשלה, כי אלישע פעם נכתב עליו **איש האלקים** ^[יט] ופעם אלישע סתם. וארו"ל (וזהר בשלח מד): כשהיו בני הנביאים אצלו היה נקרא איש האלקים ^[כ], וכשהיה לבדו נקרא אלישע סתם :

קסז ^[כ] **דע** והאמין כי השבתים ששוכתים אצל הת"ח האמת, הם כמו תענית :

קסח ^[כא] **כשבא** לאדם גדלות סימן שיבא לו צרה ח"ו ^[כב], כמ"ש (משלי יז) **לפני שבר גאון**, וכן כשהוא שפל, סימן שיבוא לכבוד גדול, כמ"ש (משל מו)^[כג] **ולפני כבוד ענוה** :

קסט ^[כד] **והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם**. כי כשיש צרות ח"ו, הן צרות בכלליות או בפרטיות, א"א לרקד כי כשיש דינין מוסרין אותן לשלוחי הדין. והם נקראים רצים (וזהר בראשית מגו)^[כה] והם בחי' רגלין, ואזי הרגלין כבדים מחמת הדמים שנתפשטו לשם ^[כז], היינו הדינין, כי דמים בחי' דינים. וכשנולד הדין אזי יוצאין הדמים מהרגלין, כי בשעת לידה יוצאין הדמים מרגלי האשה, וע"כ נצטננין רגליה כשארז"ל (סוטה יא ע"ב). ועיקר הלידה ע"י שיוצאין הדמים מהרגלין, ^[כז] היינו שיוצאין הדינין מהרגלין, כ"כ בשעת עיבור הוא בחי' דין כ"כ^[כח], כשארז"ל (ברכות כט ע"ב) בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשר עוברה, נמצא שעיובור הוא בחי' דין. ולידה הוא בחי' המתקת הדין, כי אז בשעת לידה יוצאין הדמים מהרגלין שעייז עיקר הלידה כנ"ל. (ועיין מזה בליקוטי תנינא בסי' ב). וע"כ בעת הדין והצרה ^[כז] ח"ו א"א לרקד, כי אז א"א להגביה הרגלין, כי הרגלין הם כבדים בשעת התגברות הדינין מחמת שהדמים שהם בחי' דינין נמשכין אז לתוך הרגלין כנ"ל. אבל כשיוצאין הדמים שהם הדינין מהרגלין דהיינו כשנמתקין הדינין אז הרגלין קלים ^[כח], ואזי יכולה השמחה להתפשט שם, עד שירקד מחמת השמחה : **ולהמתיק הדין**, הוא ע"י שהאדם דן א"ע, דהיינו על כל מה שעושה ודין וישפוט בעצמו א"ע על כל דבר אם כך ראוי לו לעשות, ויפשפש במעשיו ויתקנם כראוי ע"פ דין ומשפט התורה, ועי"ז שהאדם דן ושופט את עצמו, על ידי זה ממתיק ומבטל הדין שלמעלה. כי כשיש דין למטה אין דין למעלה. ^{(י)ועיין}

תורה אור
תהלים קז (כו) יעלו שמים ירדו תהומות נפשם נפשך תתמוגג:
תהלים קז (ד) תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא קצא:
תהלים קז (יח) כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שצרי קות:
תהלים קז (כג) יורדי הים באגזית עשי מלאכה בים רבים:

תורה קסד
משלי ג (ח) רפאות תחי לשרך ויפקי לעצמותיך:
תורה קסה
ויקרא יט (יח) לא תקם ולא תטר את בני עמך ואתהבן לרעד כמך אני יתנה:
תורה קסו

מלכים ב- ד (לח) ואלישע שב הנלללה וירעב בארץ ובני הנביאים ישבים לפניו ויאמר לערו שפת הסיר והגזילה ובשל נודי לבני הנביאים: (לט) ויצא אחד אל השדה ללקט ארת וימצא גפן שדה וילקט מקני פקעת שדה מלא בגדו ויבא ויפלה אל סר הנודי כי לא ידעו: (מ) ויצקו לאנשים לאכול ויהי כאכלם מתנודי והקה צעקו ויאמרו קות פסיר איש האלהים ולא יכלו לאכל: (מא) ויאמר קתו קתו וישלך אל הסיר ויאמר צק לעם ויאכלו ולא היה דבר רע פסיר: (מב) ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים להם בפורים עשרים להם שערים וקרמל בצקלנו ויאמר מן לעם ויאכלו:
תורה קסח

משלי טו (יח) לפני שבר גאון ולפני כבוד רוח: משלי טו (לג) וראת יתנה מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה:
משלי יח (יב) לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה:
תורה קסט

דברים עקב ז (יב) והנה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם וישמרו יתנה אלתיך דף את הפרית ואת הנקסד אשר נשפט לאבתיך:

^a מכאן עוד טע התורה נוסף בתקפא.

^b בתקפא - עונוריס

^c בתרלו הוסיף כאן סוגרים חו טעות כיון שנדיין לא נסגרו הסוגרים דלעיל.

^d עיין שיש"ק ח"א סימן כה. מלק"ה ברכת הריח א' ג'.

^e לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^f בתקפא- להצביא (ו מחוק ונשא נקודה)

^g לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^h רבינו דורש רע לשון רעה ועיין פרפראות להכמה כאן שציין מקורות לזה בחו"ל. ועיין שיש"ק ח"א תמב.

ⁱ עיין חיי מוהר"ן דש, לקוטי תפלות אות קכא, ריש תורה מט תנינא, ותחומא יתרו טו ועיין תנא דבי אליהו רבה פ"כ נאמר בשבת בסעודת שחרית, בקיץ תקס"ג:

^א מלכים ב- ב פרק ד' נזכר איש פעמים איש האלקים וה' פעמים אלישע

^ב בנרסת הוזהר שלנו משמע להפך ועיין גרסת הרמ"ק באור יקר כרך ח עמ' ג' (שער ד' סימן א') שם הגרסא כרבינו. ועי"ש ביאור הרמ"ק בבית מדרשו עם תלמידיו הכל נביאים מתנבאים מודרך ונעשה איש האלקים בעלה דמטרוניתא או שליח וכו'.

^א לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין חיי מוהר"ן סימן רצו אמר לאחד, השפטים ששוכתים אצלי הם גדולים ויבדים יותר משבכה פקמים תעניתי משבת לשבת:

^ב לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ג עיין שיש"ק ח"ו סימן תח

^ד עיין גם משלי יח יב

^ה תורה זו היא לשון התכרים כדמשמע בלק"ה חו"מ גבית מלוח ג' ה הובא בביש"ק ח"ה אות יד. זמן אמירתה (לפי אבניה ברול הישן דף ס' שיחות וסיפורים על מוהר"ת אות כב) היה בשנת תקסג קודם לידת שכנא בנו של מוהר"ת שנולד בר"ח כסלו (תקסג) וסמוך להתקרבות מוהר"ת (באלול תקסג). רבינו אז גר בבירסלב וכנראה שיש נאמרה. לחוק את מוהר"ת שלא ללכת לרופאים. ומבואר שם ובביש"ק ח"א אות תרנה שהרצים שלוחי הדין תזכורים בתורה זו הכונה לרופאים עי"ש.

^ו עיין גם זוהר פקודי רנ.

^ז עיין מורה סי' טס מנוכל שלקח יוכל להניט שגנע משמחת התביה מיד כשנגור הדין וכאן שם כל אלס מניט כשמתכר ללצין.

^ח עיין עץ חיים שער כ' פ"ב

^ט מכאן מוהר"ת בתקפא שניה את הלשון והוסיף הרבה. כי בדפדוף כתוב - חה מלמד שנתמלא הקב"ה עברה כאשר עוברה וכשיוצאין הדמים היינו הדינין מהרגלין אזי אפשר להשמחה להתפשט שם ואפשר לרקד וזהו והיה

מאמר ואהבת לרעה, (כי) כמוך, אני ה' מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד. ומצד היותו מלך, כל העובר על מצוותו מפילו מעט הרי הוא מורד במלכות וחייב מיתה, או עב"פ עונש חמור, על כן יש לאדם לקבל יסוריו באהבה שהרי הם מעט מאד מהמגיע לו מצד הדין.

שיחות

מאד מאד הקפיד אבי זכרונו לברכה, בשם מוהר"ן זכרונו לברכה על הפוגמים בדבריהם פנגד הממשלה, כי (משלי כא א)¹ פלגי מים לב מלך ביד ה' וכו'. וכל הגזירות המציקות לנפשות ישראל לא יצאו (אלא) רק מלמעלה, כמאמר הפתוב (ישעיה י, ה): "אשור שבט אפי", ופירוש הכתוב ואהבת לרעה כי כמוך וכו' שמוכא בליקוטי מוהר"ן סימן קסה (שמפרש רעך ר' בפתח) סובב זה הפירוש גם על הכלל. (שיחות וספורים אות כב הובא בשיש"ק ח"א סימן תמב).

שמעתי בליפוץ שהיה מדבר עם אנשי שלומנו דשם ואמר מה אתם יכולים לעשות תשובה, וכי מספיקים מיכם וכלכם בלכם לתקן פגם אחד ממה שקלקלתם. רק אני עושה תשובה בשבילכם, ויש לאל ידי לתקן הכל כל מה שקלקלתם עד הנה, רק העקר מעתה לא תעשו עוד. ואפלו מהיום והלאה איני מקפיד על השגות שתעברו חס ושלום, רק העקר שעל כל פנים תשמרו עצמכם ממזיד ועוד דבר מזה הרבה: (חיי מוהר"ן דש) (ועיינין שיש"ק ח"ו שעה)

לקוטי הלכות

אין

קושיות

- ואהבת את הרע שבא עליך, כי כמוך, לפי מעשיך, אני נוהג עמך ברחמים, שהרי מגיע לך יותר. צ"ע איך יתכן לקרא לזה הנהגת רחמים שבמקום לנחם אותנו, שופך עליו זעמו, דע שזה רק מעט ממה שמגיע לך באמת? – אפשר לקרא זאת בנחת, דע לך שלפי מעשיך שאתה סומך על מדת הרחמים, יהיה תענוג העולם הבא שלך, מועט ממה שמגיע לך, אבל אם תשתדל יותר לצאת חובת הדין הוא יהיה גדול בהרבה, לכן קבל את היסורים באהבה, כי הם מכפרים², ולפום צערא אגרא.
- משמע מהמבואר כאן שמדת הרחמים היא שהאדם לא נענש כפי המגיע לו, אלא פחות, וצ"ע הרי לכאורה לרחם זה לא להעניש כלל. – ראה לקמן בהקדמה לשלמות ההטבה היא שלא יהיה שכר עם בושה, על כן כמה שאדם יוצא יותר חובתו מצד הדין, השכר שיקבל הוא יותר גילוי רחמנות.

בי ער ה' אב תשפ"ד

¹ משלי פרק כא (א) פלגי מים לב מלך ביד ה' ידוד על כל אשר יחפוץ יטנו: פרש"י – על כל אשר יחפוץ – השם יטה לב המלך.

רבנו יונה – פלגי מים לב מלך ביד י"י. מפני שהרבים תלויין במלך, ונתן לו השם כח להמית ולהחיות להרע ולהיטיב, שומר השם את לבו שלא יטה רע לעשות גורת השם ית', על כן ראוי שתהיה מגמת פני הלבבות ליראה את השם, ולא ליראת חמת המלך. ומהשם יבקש רחמים ואליו יצפה וישא עיניו, כי הוא המטה לב המלך לכל אשר יחפוץ, כאשר יטה אדם פלגי מים לכל מקום שיצטרך להטותם:

² יומא דף פו. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין שנאמר "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם".

וכתב המהר"ח בשערי קדושה – חלק ב שער ח – עבר על החמורות והן חייבי כריתות ומיתה בידי שמים בין במצות עשה בין במצות לא תעשה וחייבי מיתות בית דין חוץ מחלול השם, תשובה ויום הכפורים ויסורים מכפרים. ויסורים שמכפרים הם כל מיני יסורים כמבואר בערכין דף טז: עד היכן תכלית יסורין אמר רבי אלעזר כל שאמרו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו מתקף לה רבא זעירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזוגו לו בצונן ומזוגו לו בחמין ואת אמרת כולי האי מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוק. רבא ואיתימא רב חסדא ואיתימא רבי יצחק ואמרי לה במתניתא תנא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים, דווקא שלש ועלו בידו שתיים אבל שתיים ועלו בידו שלש לא, דליכא טירחא למישידיהו. וכל כך למה? דתניא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו. במערבא אמרי פורענות מזדמנת לו.

ג. צ"ע מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול/ו, א"כ איך יכול מלך המלכים שלא להעניש את האדם לפי מעשיו? הרי הוא מורד במלכותו^ה. ואולי כמבואר לקמן בהקדמה שעיקר הבריאה היתה לגלות מדת טובו ורחמנותו, ואילו גילוי מלכותו היא רק לצורך הזה, דהיינו לצורך שלימות ההטבה. אמנם זה רק לישראל שעלו במחשבה תחילה. אבל גוי באמת דינו חמור, שנהרג בלא התראה^ו, כשעובר על ז' מצות. אמנם רק בבית דין של מטה, אבל אפשר ללמוד ממנו חומרת העובר על מצוות ה' מצד הדין.

ד. צ"ע כיון שלא מעניש את האדם לפי מעשיו לפי מה כן מעניש אותו. ומה החילוק בין ירא שמים לפורק עול, הרי אם היה הקב"ה מעניש לדוגמא 50% ממה שמגיע לאדם היה חילוק עצום בין ירא שמים לפורק עול, ולמעשה רואים בחוש שאינו כך. ראה תורה ח' שמדת ארך אפיים היא לרשעים שמאריך להם אף בעוה"ז וגובה מהם בעוה"ב. וראה תורה יז תנינא^ו שפורק עול לא נענש על מעשיו בעוה"ז אלא כל הטובות והייסורים שלו עפ"י הטבע והמזל.

ה. מדוע כל כך פשוט שלפי מעשי מגיע לי יותר, הרי ידוע שהרבה ייסורים אדם סובל בגלל חטאיו בגלגולים קודמים? בשואה גם ילדים סבלו ייסורים נוראים לפני שהספיקו לעשות עברות. –הקושיא היא התרוץ, שסוד הגלגול הוא אותה נשמה בלבד אחר. (ואע"פ שבגלגול לא חוזר הנר"ן הקודם אלא כל אחד לחוד^ז, הכל בחשבון מדוייק)

ו. צ"ע אליבא דאמת איזה טענה יכול להיות לאדם הגון שיש לו ייסורים, הרי לא חייבים לו כלום ורק צריך להודות שהוא חי. – גם אדם הגון שמודה בזה, אבל לקבל ייסורים באהבה, לא מספיק לדעת בשכל צריך להשיב היטב ללב.

ז. "ואהבת לרעך כמוך" צ"ע כיצד משתלב הדרש של רבנו עם הפשט של הפסוק? לפי הפשט שרעך הכוונה להקב"ה^ח, נמצא שהרעה שבאה עליך היא מרעך האוהב אותך, דהיינו ממדת הרחמים. עוד אולי משתלב אם הפשט כשהייסורים של אדם הם מבני אדם ישראל, שתחילת הפסוק מלמד שכל ישראל קומה אחת ממילא גם את היסורים מהם צריך לקבל באהבה, ואדרבה לרחם על חברי שהוכרח בגלל מעשי להיות מקל להכות בי^ט.

ח. "ואהבת לרעך וכו'", פסוק זה הוא המשך הפסוק של "לא תקום ולא תטור" וצ"ע מה הקשר בין רישא לסיפא. ונ"ל לבאר שהסיפא היא ביאור לרישא, כי כידוע מצוות לא תקום ולא תטור היא מצווה שמאד קשה לקיים, אע"פ שהיא מיסודות היהדות, בדרך כלל יצר הנקמה מתגבר מאד וכמעט לא מובן מדוע לא לעשות לו כאשר עשה לי. והביאור לזה הוא הכלל הגדול ואהבת לרעך כמוך שאע"פ שנדמה כמוסיף קושיא על קושיא, שהרי את ההתמודדות עם כל הקשיים שלי כל החיים בכל רגע רק אני מרגיש, ובוז לא אמרו ואהבת לרעך כמוך תן לו להרגיש

^ד רמב"ם הלכות מלכים פרק ב הלכה ג... ואינו חולץ, שנאמר וירקה בפניו זה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו, שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול....

ואע"פ שהקב"ה קראנו בנים (קדושין לו), יש לעיין בזה שמצינו לשאול המלך שדן את בנו יהונתן למיתה על שאכל דבש ביום שהמלך ציווה על כל העם להתענות. (שמואל-א יד מג) ומתסמא כיון שהיה בפרהסיא. אבל מאידך מצינו לדוד המלך שגם בפרהסיא ואפילו אבשלום בנו שמרד ממש ליקח המלכות לעצמו, לא הסכים דוד להרגו. (וגם שבוודו ורדפוהו מחל על כבודו כמיש בתהלים ו' ה') "אם גמלתי שלמי רע וגו' ראה סדר משנה על הרמב"ם ת"ת ז' יג שדן בזה) עוד ראה גם ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קע"ג שמורד במלכות מותר למלך להרגו ולא כתב שחייב וצ"ע.

^ה ספר חרדים – פרק טו אות קלה – וראה המלך הגדול יתברך בדגליו וד' אותיותיו, כדכתיב איש על דגלו באותות, לפניך. ולך אחריי באימה וברתת וביזע ובקדושה, כי הוא יתברך קדוש ומשרתיו קדושים, ואל תלך בדרך יצר הרע המורד במלכות ואחריי חייליו כי סוף יפול, והקב"ה מביאו לעתיד לבא ושוחטו וכל הנמשכים אחריי מורדים במלכות, וישפטו בשפטים גדולים ורעים:

ושם פרק עב בביאור אגרת הרמב"ן – ועתה בני דע וראה כי המתגאה על הבריות הוא מורד במלכות שמים, כי הוא מתפאר בלבוש מלכות השי"ת שמו, שנאמר ה' מלך גאות לבש.

^ו רמב"ם מלכים פרק ט הלכה יד – ...ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם.

^ז תורה יז תנינא – ה' ה' השם יתברך להביט על הטובות שעושיין, ואף שנמצא בהם גם כן מה שאינו טוב, אינו מסתכל על זה. כמו שכתוב (במדבר כ"ג): "לא הביט און ביעקב". (א) מכל שכן שהאדם אסור לו להביט על חברו לרעה, למצא בו דוקא מה שאינו טוב ולהפיש למצא פגמים בעבודת חברו, רק אדרבא, מחיב להביט רק על הטוב. ולזה טובה גדולה שיש טבע והשגחה. כי פשהאדם עושה טוב, איז מנהיג אותו פשהגחה. וכשהוא אינו טוב, ואם היה מנהיג אותו פשהגחה לא היה יכול להגיע לו שום טובה, איז מניח אותו על הטבע, ויכול להיות שיהיה לו טובות על פי הטבע.

^ח ראה שיחות הר"ן אות נד – השם יתברך אינו עושה שני פעמים דבר אחד כי אפלו גלגולים אין זאת הנשמה נתגלגלת פעם שניה כמות שהיא רק זאת הנפש עם זה הרוח וכיוצא בזה כידוע (ק"ג) נמצא שעכשו כשזה הנפש מתקבץ עם רוח אחר וכיוצא בזה, שוב אין זה מה שהיה קדם, כי אין השם יתברך עושה שני פעמים דבר אחד:

^ט ראה לקמן משכיל לדוד (ויקרא יט יח) ד"ה ואהבת.

^י ועיין פירוש עוטה אור להרב אליהו עטיה שביאר כאן יפה (הערה 5) דהיינו כיצד מתיישב הפשט שצריך לאהוב את החבר, עם הדרש שצריך לאהוב את הרע מבאר – כי באמת דברי רבינו מונחים בעומק הפשט כי "ואהבת לרעך" – היינו מי שהוא טוב ואוהב לך, אין בזה חכמה גדולה כל כך לאהובו, אלא העיקר בפסוק "ואהבת לרעך" לחדש שאפילו מי שעושה לך רעות גם אותו אתה צריך לאהוב. והו פשט הפסוק כשקוראים אותו מתחילתו "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך", הרי שהפסוק מדבר עם חבר כזה שיש לך מה לנקום בו, ומה לנטור לו רעה על הרעות שעשה לך, ועל זה ממשיך הפסוק ואומר שבכל אופן "ואהבת לרעך כמוך".

מה שאתה מרגיש, ואיך מצווה אותי רק בטובה שיש לי לחלוק אותה עם חברי? אבל כוונת התורה שהקב"ה ברא את כל נשמות ישראל כאדם אחד, וכמבואר בירושלמי (מדרים פ"ג הלכה ד') שכמו שלא יעלה על הדעת שידי האחת תתנקם בידי השניה כך לא יעלה על הדעת להתנקם בחברי. נמצא אע"פ שכל אדם הוא עולם שלם שרק הוא בעצמו מרגיש וחווה לפי המדות שלו את כל העובר עליו, אעפ"כ במה שנוגע לבין אדם לחברו חייב לחשוב את חברו כחלק ממנו.

ט. צ"ע בשלמא אב המכה את בנו לחנכו, מסביר לו בדיוק מה עליו לעשות, והבן יודע בדיוק שמייסרו על שלא עושה מה שצריך לעשות, נמצא המכה היא רחמים, אבל אב המכה את בנו בלי להסביר לו על מה ולמה, היכן הרחמים כאן? – מוכח ומכרח מכאן שעיקר קבלת מלכות שמים, היא לדעת כי מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג), זה לא חסירות או מעלה לבעלי דרגא, אלא חיוב יסודי לכל אדם בכל מדרגה. וכמעט כל הייסורים שיש לאדם הם כיון שלא משיב אל לבו כראוי ידיעה זו.

י. על איזה ייסורים רבנו מדבר כאן? ראה ערכין/א¹ עד היכן הייסורים ביקש להעלות שלש ועלה בידו שתיים. – ובאמת זה לא משנה כלל, כי כל אחד לפי מה שסובל, יש שרק יסורים קשים נחשבים אצלו ייסורים, ויש שכל דבר שלא כסדר משגע אותו, לכולם לפי רבנו אומר הפסוק דע שזה עדיין ברחמנות. והעיקר לזכות לשפלות וענוה כפרש"י דהיינו שפל וסבלן. וראה תורה פב תנינא שלפי הגאווה כך הולך לו שלא כסדר.

יא. אדם כשר שכל היום עסוק בתורה ותפילה מנהגו עם הבריות בנועם ודרך ארץ נזהר בקלה כבחמורה בהלכה, האם גם עליו מדבר כאן רבנו? – במקום אחר מבאר רבנו שאע"פ ששיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין, זה לרוב העולם שאין בכוחם לצאת חובת הדין, אבל לא נתבטלה מדת הדין וככל שאדם מצליח יותר חובת הדין אפילו למחצה שליש ורביע כך שכרו גדול יותר.

יב. אם היה נברא העולם במדת הדין, איך אפשר ואם אפשר לצאת חובת הדין? – בברכות יז: אומרת הגמ' צדיקים נוזנין שכרם בזרוע/ב², דהיינו לא בחסד אלא מגיע להם מצד מדת הדין. דהיינו מי שמקיים בשלימות את הפסוק "והלכת בדרכיו" ובאמת הם מועטים כי כל הגדול יצרו גדול והוא קרוב יותר ממילא הקטרוג עליו גדול יותר כי "סביביו נסערה מאד", אעפ"כ מבואר בגמ' (שבת נה:): שהיו שמתו רק בעטיו של נחש, דהיינו שיצאו לגמרי חובת הדין. ובאמת צ"ע הרי בעוה"ב עולם האמת והדין, כולם מקבלים רק כפי הדין, ואולי הכוונה שלא צריכים עונש לזיכוכ לבד מזהמת הנחש, כי לא הוסיפו עליו כלום.

יג. מבואר כאן שכל הייסורים הם רחמנות ביחס למה שמגיע לאדם. וצ"ע הרי שיתף מדת הרחמים, א"כ מדוע מגיע לי יותר ממה שיש לי? הרי היסורים שיש לי הם מדת הדין, ואם יהיה לי יותר, היכן שיתוף מדת הרחמים? – זה ודאי שהקב"ה שיתף מדת רחמים רק בעוה"ז, אבל בעוה"ב נוהג מדת הדין. על כן השכר עוה"ב הוא רק כפי הכנת הכלים, וכמבואר בתורה קצא שיכולים שנים לישיב במקום אחד בג"ע אחד ירגיש עונג נפלא וחברו לא ירגיש כלום כיון שלא הכין כלים. ולפ"ז צ"ע מה הכוונה מדת הרחמים, הרי בגלל מדת הרחמים בעוה"ז לא מכריחים את האדם להכין כלים של צדיק, נמצא הרחמים שכאן הם דין בעוה"ב, שהרי רק יסבול מזה שלא ירגיש עונג שלם. (ובאמת הרחמים הם שלא מביאים לאדם ייסורים יותר מכוחו לסבול, אלא רק כדי שיתגבר על ידם להתגבר עוד קצת על יצרו. שהרי רואים בחוש שפורק עול ושומר מצוות אפשר שהייסורים שלהם יהיו שווים, והטעם כי לא מייסורים אדם כדי שבבת אחת יהיה צדיק, אלא רק כדי שיהיה יותר צדיק ממה שהוא. אבל הוא מצדו צריך להבין שכדאי לו מאד להיות צדיק הרבה יותר ממה שהוא, וכמובן בזהירות שלא לשבור את הכלים)

יד. מבואר כאן שהקב"ה אומר לכל אדם אהוב ותשמח בייסורים שיש לך, כי מגיע לך הרבה יותר. משמע שתמיד ייסורים הם עונש. א"כ מתי היסורים הם של אהבה? הרי לדברי רבנו התורה סתמא בפסוק מפורש "ואהבת לרעך (כי) כמוך" זה עדיין ברחמים, דמשמע שתמיד זה רק עונש. גם צ"ע כיצד יתכן ייסורים של אהבה, הרי אין יסורים בלא עוון (שבת נה:), אע"פ שמבואר (שם נה:): שיש ייסורים בלא עוון ומיתה בלא חטא, הכוונה שם למי שמת בעטיו של נחש. אבל שאר בני אדם לא. וכן רבנו מביא מאמר זה שאין ייסורים בלא עוון כפשוטו/ג³. וצ"ע נ"ל שמאמר זה של חז"ל אין יסורים בלא עוון, הוא בעצמו החידוש של רבנו כאן, דהיינו שרק מצד מדת הדין אין יסורים בלא עוון, אבל כל אחד לפי מדרגתו דהיינו לפי מדרגת הרחמים ששיתף הקב"ה במדרגתו, אזי יש ייסורים שהם של אהבה להוסיף שכר (דהיינו יותר לצאת חובת הדין, כי לפי מדרגתו העוון הזה לא חמור להענישו עליו). וראה חיי מוהר"ן סימן דש, שאין בכוחנו לתקן אפילו עוון אחד אלא שהצדיק עושה תשובה בשבילנו.

^א עיין ערכין טז: עד היכן הייסורים אפילו הושיט ידו ליטול שלש ועלו בידו שתיים. ועיין ברכות ה. מחלוקת מהיכן נלמד שייסורים מכפרים האם מברית מלח או משן ועין של עבד. וראיתי (מעדני אשר וראא תשעג) מחלקים בשם רבי שמשון מאוסטרופולי שאם נלמד ממלח הרי מכפר בכל אופן ואם מעבד הרי רק כשהוא מכיר שהם מהאדון.

^ב ברכות יז: עה"פ (ישעיהו מ"ו) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה ח"א כל העולם כולו נוזנין בצדקה והם נוזנין בזרוע. ועיין ערכין יז. אם היה הקב"ה בא בדין עם האבות לא היו עומדין בו וכו' ועיין אור החיים חקת עה"פ משה איש האלקים שכתב שרק משה רבנו זכה לזה ולא שום צדיק אחר. וצ"ע כי גם כתר עליון אוכמא כלפי עילת העילות אלא הכוונה לומר שמשה רבינו זכה לתכלית השגת האמת שאפשר להשיג בעוה"ז.

^ג ראה תורה ח' אות ד'.

טו. לדברי רבנו כאן משמע שאדם צריך תמיד שתיהיה חטאתו לנגדו תמיד, לזכור שכל ייסורים שבעולם אם יבואו עליו, עדיין הוא מונהג במדת הרחמים, נמצא שאין לו טענות להקב"ה, אבל כיון שתמיד צריך לזכור חטאיו הוא תמיד בעצבות על רוב חטאיו. – או אולי להפך ע"י שתמיד זוכר חטאיו שמח שלא נענש יותר.

הקדמה

רבנו מדבר כאן על קבלת היסורים באהבה. וכבר דיבר מזה באריכות בתורה ד' שצריך שידע שכל מאורעותיו הם לטובה והכל מאהבה. וכן בתורה ו' מבאר שעיקר התשובה לידום ולשתוק למחרפיו, וללמד עליהם זכות. גם בתורה רז מבואר שצריך ללמד זכות על מחרפיו. ובתורה צ' תנינא מציין לגמרא שצריך לקבל באהבה מה שעושה לו אשה רעה כי ע"ז לא יראה פני הגהם.

החידוש בתורה שלנו הוא שצריך לקבל יסורים באהבה כיון שאליבא דאמת מגיע לי הרבה יותר. נראה שמבט כזה על הייסורים לא נמצא אלא רק בתורה זו. דהיינו שפונה כאן לאדם במדרגה נמוכה שהרע אצלו נתפס כרע, ורבנו לא אומר שזה טוב, אלא שבאמת לפי רוע מעשיו מגיע לו עוד יותר רע. עכ"פ משמע שרבנו פונה כאן לאדם הגון שיכול להבין שמגיע לו עוד יותר יסורים, כי לא זכה לצאת חובת הציות למלך, וממילא הוא כמורד במלכות, ואדרבה ראוי לו לשמוח שרק אלה הם ייסוריו ולא יותר.

ונראה שיש כאן עוד עומק נפלא, במה שאמרו אין יסורים בלא עוון, ואמרו שיש יסורים של אהבה, משמע שהם לא על עוון, וראה חיי מוהר"ן סימן דש (לעיל בשחזות), שכל התשובה שלנו (דהיינו עם היסורים שאנו מקבלים באהבה), אין בכוחה לתקן אפילו עוון אחד, אלא שהצדיק עושה תשובה בשבילנו. ונראה שזה בעצמו המבואר כאן שלפי מעשינו מגיע לנו יותר יסורים, אלא שהקב"ה מרחם ומעניש רק כפי כוחנו לסבול, (ואת השאר הוא מפיל על הערב דהיינו הצדיק) על כן צריך לאהוב את הייסורים שבאים עלינו שהרי זה ההשתתפות שלנו במאמץ לכפר לנו על עוונותינו.

אבל באמת מי שהוא גם בעוה"ז במדרגה גדולה יותר יזכה להענש גם על עבירות שאנו לא נענשים עליהן, /וועיין כף החיים על ש"ע או"ח סימן קנח/ו^{טו} בד"ן נטילת ידים לדבר שטבולו במשקה שיש מקילים ויש מחמירים, כתב שאמרו בעלי המוסר וכל אשר נשמתו זכה ביותר תאוה נפשו לעשות חומרות וחסידות ביותר, וכל אשר אין נשמתו מתוקנת כל כך תאוה נפשו לילך אחר הקולות. ועי"ש שכיון שכתב בשער הגלגולים הקד' כב/ו^{טו} דכשמעלין את האדם במעלות כפי ערך המעלה שמעלין אותו צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצות כחוט השערה ובכל מדרגה ומדרגה שעולה צריך מירוק מחדש, על כן יש חסידים נזהרין לילך אחר דברי המחמיר אף על גב דלפום דינא הוא מותר, והוא מפני שבעת העליות מדקדקים עמהם כחוט השערה כנזכר. וכן מבואר בבבבש"ט עה"ת וירא ט"ו/ו^{טז} שאחר הפטירה כל שנה ביו"צ כדי להעלות את האדם לעולם יותר עליון דנין אותו על חומרות שלא נהג, ולכן ראוי לכן ללמוד לעילוי נשמתו כי ברא מזכה אבא.

להבין האם הייסורים הם דין, או רחמים/ו^{טז}.

הסתירה שיש בין רצונו ית' לגלות מדת מלכותו, לרצונו לגלות מדת רחמנותו.

^{טז} קטע זה הוא העתק מסוף תורה מד תנינא בעינין מה שאמר רבנו חומרות א"צ כלל. עי"ש עוד.

^{טז} כף החיים על או"ח סימן קנח ט"ק כה – ... ועיין בשער הגלגולים הקדמה כ"ב שכתב דכשמעלין את האדם במעלות כפי ערך המעלה שמעלין אותו צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצות כחוט השערה ובכל מדרגה ומדרגה שעולה צריך מירוק מחדש יע"ש, ואם כן כל שכן דבר הזה צריך ליוזר, דקודם כל עושיין חשבון עם האדם אם קיים הדינים הכתובים בשלחן ערוך כמו שכתבנו לעיל סימן ה' אות ה' יע"ש. ועל כן יש חסידים נזהרין לילך אחר דברי המחמיר אף על גב דלפום דינא הוא מותר, והוא מפני שבעת העליות מדקדקים עמהם כחוט השערה כנזכר, וכל איש כפי גבורתו. וכל אשר נשמתו זכה ביותר תאוה נפשו לעשות חומרות וחסידות ביותר, וכל אשר אין נשמתו מתוקנת כל כך תאוה נפשו לילך אחר הקולות, וסימנך בתר עניא אולא עניותא. ובוה יוכל האדם להבחין את עצמו כמ"ש בעלי המוסר ודו"ק:

^{טז} שער הגלגולים – הקדמה כב – והנה הצדיק אחר פטירתו מן העוה"ז, הוא מוכן לעלות במדרגה במעלות גדולות בעוה"ב, אבל לא בפעם אחד, האמנם תכף אחר פטירתו יענישוהו, למרק העונות היותר חמורים אשר לו, ואז יכניסוהו במחיצה אחת במעלה, ובהגיע תור עלייתו למחיצה יותר עליונה, יחזירוהו להענישו למרק החטאים היותר קלים מן הראשונים, ואז יעלה במדרגה שנית יותר עליונה, אח"כ יחזרו להענישוהו עוד על דקדוקי מצות שהם כחוט השערה, בסוד וסביביו נשערה מאד, ואז יעלוהו במחיצתו האמיתית הראויה אליו. ולקמן יתבאר מציאות ענשים אלו איך עניינם:

^{טז} בעל שם טוב על התורה – פרשת וירא אות ט' – ואמר הבעש"ט זלה"ה מה שהעולם נוהגין ענין [ויאר צייט] הוא יום שמתו בו אביו ואמו, היינו משום שביום שמתו דנין את נשמת אביו ואמו אם יעלו למעלה לעולם העליון (ה) ואז קודם שיעלה לעולם העליון דנין אותו (ו) על קלות שבקלות, ובכל [ויאר צייט] דנין אותו כך כדי להעלות נשמתו יותר למעלה, ואז דנין על חומרות גדולות שלא נהג, ועל כן מתענים ועושים צדקה וביאר צייטו כדי להעלות נשמת אביו ואמו יותר למעלה, כי ברא מזכה אבא (סנהדרין דק"ד ע"א).

ועי"ש מקור מים חיים – פרשת וירא הערה (ו) ענין זה שבעולם יותר עליון מדקדקין יותר על דברים קלים הובא בכתר שם טוב ח"ב ד"י ע"א בשם הפרדס הקדוש וכתב שם וז"ל, והנה יש צדיק שזכאי בדינו ליכנס לגן עדן התחתון וכשרוצים להעלותו למדרגה יותר עליונה מדקדקים עליו יותר ויותר, על כן הוא היאר צייט, שבנו צריך לנדוד נדבות להציל אביו מקטרוג וכו' ע"ש, והארין בזה בס' אוצר החיים פ' צו דמ"ח ע"ד ע"ש היטב:

^{טז} מכאן הוא העתק מההקדמה לתורה מט תנינא עי"ש עוד.

מצד הדין הרי אין יחס כלל בין נברא לבורא, שהוא ית' אין חקר ואין סוף לגדולתו, שלם בכל השלמויות, ואילו הנברא קרוץ חומר זמני, אפילו לא פִּיבְחוּשׁ בן שלולית ביחס לאדם הצדיק ביותר, ששניהם חומר וזמניים בעולם. ואפילו מלך בשר ודם, כל העושה אפילו תנועה בעלמא נגד רצונו, נידון כמורד במלכות, וחייב מיתה. הרי אלפי אלפים ק"ו לא מספיק כדי לבאר כמה מיתות חייב אדם שעושה תנועה בעלמא נגד רצון הבורא. והקב"ה ברא את העולם לגלות מלכותו (ראה ריש תורה מט עפ"י העץ חיים בתחילתו). נמצא מצד הדין אין שום קיום בעולם, לאדם שנברא עם יצה"ר, שא"א שלא יטעה במשהו, ויהיה נידון כמורד במלכות וחייב אלפי מיתות.

אבל הקב"ה ברא את העולם גם לגלות רחמנותו, (ראה ריש תורה סד עפ"י מבוא שערים בתחילתו) וכמו שמלכותו מחייבת יראה נוראה, גם רחמנותו היא בתכלית השלימות, והוא רק טוב הרוצה להיטיב בלי גבול. **אלא** שאין שלימות להטבה שהיא מתנת חנם, כי היא כנהמא דכיסופא (כמבואר במגיד מישרים יד טבת ולק"ה מתנה ה'), כי טבע המקבל להתבייש מהמשפיע לו (ראה שבת קד. ג' ד', גומל דלים, והד' פונה מהג', כי העני מתבייש מהעשיר הנותן לו) וזהו שאומר המדרש/טו הביאו רש"י/כ בשנינו לשון – בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. ונתן לנו מצוות כדי שהטוב שייטיב לנו היא כשכר על עבודתנו אותו בתורה ומצוות.

נמצא לכאורה לפ"ז אע"פ שאמרו שתחילה עלה במחשבתו ית' לברא את העולם במדת הדין וכו', ואח"כ שיתף בו מדת הרחמים, אבל האמת לכאורה היא להפך, שכיון שרצה להיטיב בשלימות, לא יכול להיטיב במתנת חנם כנ"ל, לכן מצד מדת רחמנותו השלמה עלה במחשבתו לברא את העולם במדת הדין, ע"כ ציווה לנו מצוות, שע"י קיומן תהיה ההטבה כשכר עבודתנו. נמצא לכאורה שבאמת מדת הרחמנות קדמה.

ונראה שבאמת מה שתחילה עלה במחשבה, היינו במלכות אין סוף, ומצד מדת המלכות, עלה במחשבה לברא עולם במדת מלכותו, שהיא דין, וממילא גם השכר יהיה מצד הדין בלא בוש כלל, בחי' צדיק הניזון בזרוע (ברכות ז'). אלא שראה שאין העולם מתקיים בדין, והקדים מדת הרחמים וכו', נמצא למעשה שמדת הרחמים קודמת למדת הדין, ועל כן אע"פ שמצד מלכותו הדין הוא נורא, אבל כיון שהוא רק לצורך מדת רחמנותו שתתגלה בשלימות, שעל כן הקדימה למדת הדין, על כן בהכרח שמדת הרחמים גוברת על מדת הדין.

עד כאן ההקדמה

תורה קסה [כ"א]

(ויקרא יט) (כ"ב) **ואהבת לרעך כמוך אני ה'.**

פשוטו של מקרא ידוע ומפרסם שהוא כלל גדול בתורה כדברי ר"ע, ויש בזה אריכות לבאר מאי כמוך? עד כמה כמוך ממש? ובא ר"ע ולימד חייך קודמים. וכן מדוע ואהבת וכו' נכתב באותו פסוק וכהמשך ללאו דלא תקום ולא תטור/כ"ג, וכן במה שסיים "אני ה'" נכתבו הרבה ביאורים.

^ט **בראשית רבה** פרשה יב פסקה טו – "ה' אלהים" – למלך שהיו לו כוסות ריקים אמר המלך אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעין צונן הם מקריסין ומה עשה המלך ערב חמין בצונן ונתן בהם ועמדו כך אמר הקב"ה אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוי חטייה סגיאין במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים והלואי יעמוד:

^כ **רש"י בראשית** פרק א פסוק א – ברא אלהים – ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

^{כ"א} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{כ"ב} **ויקרא פרק יט (יח)** לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה':

רש"י (יח) לא תקום – (יומא כג) אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך בדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואיזו היא נטירה א"ל השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה שנטור האיבה בלבו אע"פ שאינו נוקם: **ואהבת לרעך כמוך** – (ת"כ) אר"ע זה כלל גדול בתורה:

והטעם שזה כלל גדול בתורה עיין **שפתי חכמים** שם – ר"ל במצוה זו נכלל כל התורה כמו שאמר הלל הזקן מאי דסני לך לחברך לא תעביד זהו כל התורה כולה ואיך פירושו הוא (שבת לא):

משביל לדוד – ואהבת לרעך כמוך אמר ר"ע וכו'. פירש"י בפרק במה מדליקין (שבת לא.) שכל המצוות הנאמרות בתורה נכללו בזה, ד"רעך" זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב (משלי כו י') "רעך ורע אביך אל תעזוב", ואל תעבור על דבריו, שהרי שנאו לך שיעברו על דברך ע"ש (בפרש"י כל הגמ'). ולפי"ז מובן למה הוצרך רש"י להביא הדבר בשם בעליו, לפי שבא לפרש דלרעך זה הקב"ה, ואי לאו דאמרוה רז"ל לא הוה מפר' הכי מדידיה, דלאו אורח ארעא, אלא שרז"ל ברוח קדשם קבלו שזו כוונת הכתוב, והיינו דאמר מר, אמר רבי עקיבא זה כלל וכו', כלומר ואי לאו דאמרה ר"ע לא הוה אמינא לה:

^{כ"ג} **ונ"ל לבאר** שהסיפא היא ביאור לרישא כי כידוע מצוות לא תקום ולא תטור היא מצווה שמאד קשה לקיים, אע"פ שהיא מיסודות היהדות, בדרך כלל יצר הנקמה מתגבר מאד וכמעט לא מובן מדוע לא לעשות לו כאשר עשה לי. והביאור לזה הוא הכלל הגדול ואהבת לרעך כמוך שאע"פ שנדמה כמוסיף קושיא על קושיא, שהרי את ההתמודדות עם כל הקשיים שלי כל החיים בכל רגע רק אני

רבנו כאן דורש את הפסוק "ואהבת לרעך, (כי) כמוך, אני ה'" פירוש אהוב את הייסורים והרע שבא עליך, כי "כמוך" דהיינו לפי מעשיך, "אני ה'" דהיינו נוהג עמך במדת הרחמים. כידוע ששם הויה הוא שם של מדת הרחמים/כ"ו.

נמצא שרבנו פונה כאן לאדם שנדמה לו שעושה רצון ה' מספיק כדי שינהג עמו הקב"ה רק במדת הרחמים, והקב"ה אומר לו אהוב ותשמח בייסורים שיש לך, כי מצד היותי מלך מגיע לך הרבה יותר, ומה שאיני מייסר אותך יותר, זה ממדת הרחמנות שלי אני דן אותך כבן (וכדעת רבי מאיר/כ"ו).

היינו שתקבל באהבה, כל הרעות [כ"ו]/[כ"ז] והיסורין הבאים עליך, כי ראוי שתדע, שלפי מעשיך, אחר כל היסורים והרעות שיש לך, עדיין הוא מתנהג עמך ברחמים, דהיינו שרק מצד הרחמנות שלי אני דן אותך כבן, אע"פ שבאמת אני מלך, כי מצד היותי מלך, כל מעשה ואפילו תנועה קלה שאינה כרצוני אתה נידון כמורד במלכות, ועל כן הי' מגיע לך יותר ויותר ח"ו, לפי מעשיך [כ"ח]/[כ"ט] שהרי אתה יודע עד כמה אתה לא מתנהג כרצוני ממש בכל רגע.

מרגיש, ובוה לא אמרו ואהבת לרעך כמוך תן לו להרגיש מה שאתה מרגיש, ואיך מצווה אותי רק בטובה שיש לי לחלוק אותה עם חברי? אבל כוונת התורה שהקב"ה ברא את כל נשמות ישראל כאדם אחד, וכמובאר בירושלמי (נדרים פ"ג הלכה ד') שכמו שלא יעלה על הדעת שידי האחת תתקם בידי השנייה כך לא יעלה על הדעת להתקם בחברי. נמצא אע"פ שכל אדם הוא עולם שלם שרק הוא בעצמו מרגיש וחווה לפי המדות שלו את כל העובר עליו, אע"פ כ"במה שנוגע לבין אדם לחברו חייב לחשוב את חברו כחלק ממנו.

כ"ד שם הויה הוא שם של מדת הרחמים, להבדיל משם אלקים שהוא שם של מדת הדין. וכנ"ל ברש"י ד"ה ברא אלקים.

הביאור בזה כי אל פירושו כח כמ"ש יש לאל ידי לעשות וכו'. נמצא ששם אלקים פירושו הרבה כוחות, והיינו מדת הדין, שעל ידה רבוי הפעולות המשתנות בעוה"ז. אבל שם הויה כפי שהוא נכתב אין לו משמעות, אלא נוטריקון יהיה הוה היה, דהיינו שם המלמד על היותו מעל הזמן והמקום, ששם אחדות פשוט, והכל רחמים פשוטים, דהיינו שם העצם שמצד עצמו הוא רק טוב ומיטיב. וכמ"ש (איוב) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא אור פשוט הרוצה להטיב, ועל כן מצטייר אצל כל אחד כפי הכלים שלו. וכנ"ל בהקדמה, ששלימות הטוב הוא כשזוכים לו בלא בוששה של מתנת חנם.

כ"ה **ראה קדושין דף לו.** – ובין לאביי ובין לרבא האי "בנים אתם" (דברים יד א) מאי דרשי ביה? האי מיבעי לכתנאי "בנים אתם לה' אלהיכם" בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים, אתם קרוים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים, אין אתם קרוים בנים, דברי ר' יהודה. **רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים, שנאמר (ירמיה ד-כב) "בנים סכלים המה", ואומר (דברים לב-כ) "בנים לא אמון בס", ואומר (ישעיה א-ד) "זרע מרעים בנים משחיתים", ואומר (הושע ב-א) "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי", מאי ואומר? וכי תימא סכלי (כשחוטאים מתוך סכלות) הוא דמקרי בני, כי לית בהו הימנותייהו (כשחוטאים מתוך רשעות) לא מיקרו בני? ת"ש ואומר "בנים לא אמון בס", וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים? ת"ש ואומר "זרע מרעים בנים משחיתים" וכ"ת "בנים משחיתים" הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו? ת"ש ואומר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי":**

כ"ו רבנו דורש רע לשון רעה ועיין פרפראות להכמה כאן שציון מקורות לזה בחו"ל. ועיין שיש"ק ח"א תנב.

כ"ז **פרפראות להכמה – סימן קס"ה – כי מצינו רע בצירי שהוא גם כן מלשון רעה, כמו שכתוב (דברים כ"ו) "ויזעו אותנו המצריים".** וכן (בראשית כ"ו ז) "אל נא אחי תרענו". וכמוהם רבים, וכן מרעים הם אנשים רעים, כמו (תהלים כ"ט) "בקרב עלי מרעים" וכיוצא, ומרעים דשמשון (שופטים י"ד יא) הם לשון אהובים ורעים. ומצינו בדברי רבותינו ז"ל (ב"מ פ"ד ע"ב) ברבי אלעזר בן רבי שמעון שקרא להיסורין שלו ואמר להם אחי ורעי באו, וכתב בחדושי אגדות (מהרש"א) שם קראם אחי ורעי מאחר שקבלם באהבה וכו'. וכמו כן במאמרינו הנ"ל מאחר שפירש רבינו ז"ל (ויקרא י"ט) "ואהבת לרעך" היינו שתקבל באהבה כל הרעות והייסורים הבאים עליך וכו' ומאחר שיקבלם באהבה, אז נקראים באמת ריעים אהובים כנ"ל. ועיין תמורה ד"טז (דברי הימים א ד) "ועשית מרעה" שזדמנו לי רעים כמותי, נמצא שדורש רעה מלשון ריעות. ועיין חגיגה ט"ז אל תאמינו ברע דורש כמו ברע בפתח וכו'. ועיין בפרי עץ חיים שער הלימוד בענין יום השבת, שפירש זה הפסוק גם כן על ענין זה רק באופן אחר:

כ"ח עיין חיי מוהר"ן דש, לקוטי תפלות אות קכא, ריש תורה מט תנינא, ותנחומא יתרו טו ועיין תנא דבי אליהו רבה פ"כ

כ"ט **עיין תורה מט תנינא – לפי גדלות השם יתברך ועצם רוממותו יתברך, בתנועה קלה בעלמא ובהסתכלות בעלמא, שאינו פראוי לפי כבודו יתברך, יהיה ראוי לבוא על האדם מה שראוי, חס ושלום חס ושלום, אף השם יתברך מלא רחמים, וכל העולם מלא רחמנות, והוא רוצה מאד בהעולם.**

חיי מוהר"ן אות דש – (יד) שמעתי בליפויין שהיה מדבר עם אנשי שלומנו דשם ואמר מה אתם יכולים לעשות תשובה, וכי מספיקים מיכם וכחכם פלכם לתקן פגם אחר ממה שקלקלתם. רק אני עושה תשובה בשבילכם, ויש לאל ידי לתקן הכל כל מה שקלקלתם עד הנה, רק העקר מעתה לא תעשו עוד. ואפלו מהיום והלאה איני מקפיד על השגגות שתעברו חס ושלום, רק העקר שעל כל פנים תשמרו עצמכם ממזיד ועוד דבר מזה הרבה:

עוד עיין לקמן בתפילה קכא שכתב מוהר"ן בזה לענין התורה הזו, ומה שאפשר לדקדק בדבריו.

תנא דבי אליהו רבה – פרק כ – משלו משל למה"ד למלך שכעס על בנו ותפסו בידו והכניסו לבית רבו וקובל לרבו על בנו ועמד רבו והכהו מכות גדולות לפני אביו ואמר לו רבו בני אע"פ שהכיתך מכות גדולות אינן אלא קטנות לפניך לפי מעשיך והמכות האלה הם לטובתך כדי שתיטיב מעשיך ויטיב לך אביך אח"כ על מעשיך הטובים כך ישראל מתיסרים ביסורים גדולים על מעשיהם הרעים ואינן אלא יסורים קלים לפי מעשיהם ולא עוד אלא שהם מקבלים שכר על היסורין שלהם לכך נאמר ושלמתי לכם את השנים וגו' ולא יבושו עמי לעולם:

מדרש תנחומא פרשת יתרו פרק טז – וצריך אדם להיות שמת בייסורין יותר מן הטובה. שאפלו אדם בטובה כל ימיו, לא נמחל לו עברות שבדו. ובמה נמחל לו, בייסורין. רבי אליעזר בן יעקב אומר: הרי הוא אומר: מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחותיו, כי את אשר יאָהב ה' יוכיח ויָקָב את בן ירצה (משלי ג, יא-יב). מי גרם לכן זה לרצות את אבי. הוי אומר: זה יסורין. רבי מאיר אומר: הרי הוא אומר:

וזוהו ואהבת לרעך, שתאהוב הרע שבא לך, היינו הרעות והיסורין הבאים עליך ח"ו, תקבלם באהבה, כי כמוך, כמו שאתה הוא, היינו לפי מעשיך, אני ה', בעל הרחמים, עדיין אני מתנהג עמך ברחמים כנ"ל :

עד כאן ביאור חברותא לתורה קסה

תפילה קכא מלקוטי תפילות

(ותתפרד): מיוסד ע"פ תורה קס"ה:

"אשרי הגבר אשר תיטרנו זה ומתורתך תלמדנו, להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת פי לא יש ידוד עמו ונחלתו לא יעזב", רבונו של עולם מלא רחמים טוב ומטיב לכל עזרני והושיעני שאזכה לקבל הכל באהבה, ואפלו כשאתה שולח עלי ברחמיך לפעמים איזה יסורין הנדמים לרעות חס ושלום, אזכה לקבל הכל באהבה גדולה באמת, ותפתח את לבי בקדשה גדולה שאזכה לידע ולהבין באמת אשר כמוני כמו שאני הוא, כמו שעשיתי נגדך, כל מה שאתה עושה עמי, הכל רחמים רבים וחסדים גדולים בלי שעור וערך עד אין סוף ואין תכלית, כי אי אפשר לבאר ולספר לעולם עצם רבוי הרחמנות והחסדים והטובות אשר עשית עמי ואשר אתה עושה עמי, ואשר אתה עתיד לעשות עמי בכל עת ורגע מה אומר, מה אדבר, "מה אשיב לידוד כל תגמולוהי עלי" אף מה אעשה ועונותי טמטמו את לבי ועקמו את דעתי ולבבי, עד שאיני זוכה להרגיש אהבתך בלבי, אף גם רוצים להטות את לבבי בכל עת להרהר אחרי מדותיך הטובות והישרות חס ושלום:

(ותתפרד): על כן באתי להפיל תחנותי לפניך שתמלא רחמים עלי, ותשמרני ותצילני מכל מיני עקמימות שבלב, ותחזק את לבבי ודעתי באמונתך הקדושה לידע ולהאמין תמיד כי צדיק אתה ידוד וישר משפטיך, ולפי מעשי הרעים הפגומים אתה מתנהג עמי בחסד גדול וברחמים רבים בלי שעור ואתה ברחמיך וחסדיך הגדולים תחוס ותחמל עלי ותשמרני ותצילני מכל מיני רעות וצרות ומכל היסורין שבעולם, כי אתה חנון המרבה לסלח ולפיי עצם ורבוני פשעי אשר כל היסורין שבעולם אינם מספיקים חס ושלום לתקן עון אחד ופגם אחד הקל שבקלים בערך עונותי, אף על פי כן רחמיך יקדמוני כי אתה יכל למחל ולסלח לי בלי שום יסורים כלל, כמו שכתוב: "כי עמך הסליחה למען תורא" וכתוב: "כי עם ידוד החסד, והרבה עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו", על כן פרשתי ידי אליך בעל הרחמים, רחם עלי ושמרה נפשי, והצילני מכל מיני רעות וצרות ומכל היסורים שבעולם לא פחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמל עלינו ומה שאנו מכרחים לקבל על פי דרכי רחמיך וחסדיך האמתיים, אגא ידוד טוב ומטיב עשה עמנו פלא לחיים, ועזרנו והושיענו שזוכה לקבלם באהבה גמורה באמת. ולא תשלח עלי שום יסורים פי אם בעת אשר תעזרני בקדשתך העליונה שאזכה לקבלם באהבה גמורה באמת, ולא אתחיל להרהר אחריו כלל ואזכה לשום אשם נפשי, ואל אל אומר "נשאתי ולא אהבל" רחם עלי למענך, ולא אהיה מבעט ביסורים רק תתן לי כח ודעת לקבלם באהבה באמת, בעת אשר תרצה ברחמיך האמתיים ליסרני באהבה, "כאשר ייסר איש את בנו" וברחמיך הרבים תקל מעלי היסורים בכל הקלים והקלות שבעולם, פי כחי חלש ודל ודעתי פגומה, ואין לי שום כח ודעת לקבל יסורים כלל כחסדך עשה עמי, "חנני אלהים כחסדך, כרב רחמיך מחה פשעי כחסדך חניני ואשמרה עדות פיך ידוד אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיטרני" מלא רחמים, עשה רצוני כרצונך, שאזכה לבטל רצוני לגמרי מפני רצונך ולא יהיה לי שום רצון של עצמי כלל, רק כל רצוני יהיה שיהיה הכל כרצונך באמת, מעתה ועד עולם אמן סלה:

וידעת את לבבך פי פאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך (דברים ח, ה). מהו וידעת עם לבבך? יהי יודע לבבך מעשים שעשית, שישורין שהבאתי עליך, שלא לפי מעשיך הן. רבי נחמיה אומר: חביבין היסורין, שכשם שקרבנות מרצין, כך היסורין מרצין. בקרבנות כתיב: ונרצה לו (ויקרא א, ד). וביסורין כתיב: והם ירצו את עונם (ויקרא כו, מג) ולא עוד, אלא שהיסורין מרצין יותר מן הקרבנות. שהקרבנות במזון, ויסורין בגוף. וכן הוא אומר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו (איוב ב, ד).

